

ระบบเศรษฐกิจอยุธยา

นายประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล.

วิทยานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษากฎหมายหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2525

ISBN 974-561-452-1

THE AYUTTHAYA -ECONOMIC SYSTEM

Mr. Prasit Roongreungratanakul

A thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1982

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ระบบเศรษฐกิจอยุธยา

โดย

นายประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุปรภัส วัฒนานาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตา สาระยา)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ)

..... กรรมการ

(อาจารย์สุเนตร ชุตินธรานนท์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ระบบเศรษฐกิจอยุธยา
ชื่อนิสิต	นายประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจารี
ภาควิชา	ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา	2524

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานวิเคราะห์ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ในแง่กำเนิด ลักษณะและพัฒนาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 1893-2369 คือเมื่อแรกเริ่มสถาปนากรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระเจ้าอู่ทองถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อทำสนธิสัญญาเบอร์นี ในปี พ.ศ. 2369 ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ดำรงอยู่โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง

สิ่งมุ่งหมายที่นำมาอธิบายในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ต้นกำเนิดลักษณะและพัฒนาการของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" โดยเน้นพระราชภารกิจขององค์พระมหากษัตริย์ (รัฐ) ในด้านเศรษฐกิจ (เช่น การส่วย การภาษีอากรต่าง ๆ การค้าภายใน การค้าภายนอก) บทบาทและฐานะทางเศรษฐกิจของชนชั้นขุนนาง พระบรมวงศานุวงศ์ พระสงฆ์ จนชั้นถึง เช่น ชาวจีน ชาวต่างชาติอื่น ๆ และชาวตะวันตก ในฐานะเป็น "กลไก" ของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ซึ่งเป็นการถ่ายเทผลิตภัณฑ์ากร แรงงาน (มวลรวมของความมั่งคั่ง และอำนาจทางการเมือง) ผู้สถาปนาพระมหากษัตริย์ ตลอดจนลักษณะของหมู่บ้านใน "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ว่ามีพื้นฐานทางการผลิต มีโครงสร้างทางวัฒนธรรมอย่างไร ลักษณะดังกล่าวเป็น "เหตุผล" ของการดำรงอยู่ของหมู่บ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลง และที่เป็นรากฐานอันมั่นคงของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา"

ผลของการศึกษาพบว่า "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" (synthesis) เกิดจากการเกษตรแบบลุ่มน้ำและเศรษฐกิจแบบส่งส่วยซึ่งเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Indigenous culture) อุดมการพรหมณ์และพุทธ (thesis) ปรกัมพันธ์กับการขยายตัวของการค้าต่างประเทศกับเอกชนชาวจีนในพุทธศตวรรษที่ 17-19 (anti-thesis) ในระบบนี้ พระมหากษัตริย์ (รัฐ) เรียกเก็บ เรียกเกณฑ์ ผลผลิตทรัพย์สิน แรงงาน และเงินตราจากราษฎร ในรูปของการส่งส่วย การภาษีอากรต่าง ๆ การอุทธรณ์นิยม การควบคุมการค้าภายใน การผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ โดยผ่านกลไกหรือกลุ่มร่วมผลประโยชน์คือสถาบันขุนนาง สถาบันพระบรมวงศานุวงศ์ สถาบันพระสงฆ์ ชาวต่างประเทศ เช่น จีน ชาวตะวันตก ส่วนประชาชนซึ่งผูกพันหนาแน่นกับ "ระบบไพร่" ไม่ได้มีโอกาสได้เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะการค้าต่างประเทศ ทำให้ไม่ก่อเกิด "ชนชั้นกลาง" ที่มาจากชาวพื้นเมืองในระบบไพร่ การถ่ายเทผลผลิต ทรัพย์สิน แรงงานและเงินตราจากรชนบทสู่ศูนย์กลางของราชอาณาจักรเป็นไปอย่างรุนแรง โดยที่รัฐไม่ได้นำผลประโยชน์จากการส่งส่วย การภาษีอากรต่าง ๆ มาใช้จ่ายในการชลประทาน หรือกิจการที่เป็นสาธารณประโยชน์ อย่างไรก็ตามปฏิกริยาต่อระบบของไพร่ถูกลดทอนความรุนแรงลง โดยคติพุทธศาสนาทั้งในแง่คำสอน ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านและวัดกับหมู่บ้าน ใน "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ชุมชนหมู่บ้านดำรงลักษณะพอเพียงเลี้ยงตัวเองอยู่ได้ไม่เกิดการสะสมทุนในเชิงเปลี่ยนแปลงพัฒนาเครื่องมือทำการผลิต การผลิตเพื่อขาย (market economy) การขยายบทบาททางการค้า และยังมีสถาบันวัดรองรับมูลค่าส่วนเกิน (surplus) และเงินตราสะสมของชาวบ้านอีกโสดหนึ่งด้วย.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑

Thesis Title The Ayutthaya-Economic System.
Name Mr. Prasit Roongreungratanakul
Thesis Advisor Dr. Chatthip Nartsupha
 Associate Professor Busakorn Karnchanajaree, Ph.D.
Department History
Academic Year 1981

ABSTRACT

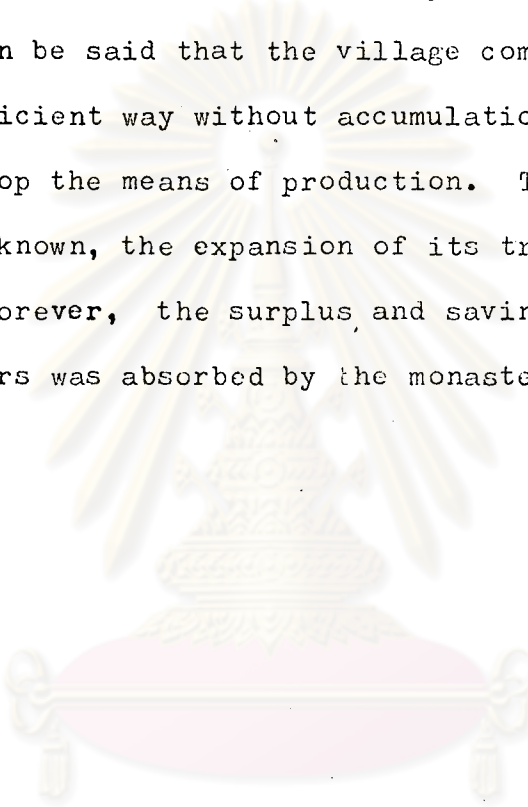
An analysis of "the Ayutthaya-Economic System," the present thesis was intended to give a concise account of its origins, character as well as development from the year 1893 B.E. when Ayutthaya was established in the reign of KingU-thong to the year 2369 B.E., the year in which the Treaty of Burney was signed. This expanse of time merits the attention in that "the Ayutthaya-Economic System" subsisted without any change in its structure.

In describing hereupon the origins, the character and the development of "the Ayutthaya-Economic System," the emphasis is given to the duties performed by the King (state) in economic aspects i.e. the dues collection, the taxations, the internal and external trade; the economic role and status of the noblemen, the Royal Family, the monasteries and the ethnic groups -- Chinese, Westerners, etc -- all of whom form the "mechanism" in "the Ayutthaya-Economic System" which itself transfer the produce, the natural resorces as well as labour

to the Royal Institution. In addition, special attention was also given to the base of production and the cultural structure which constitute the *raison d'etre* of Mu Baan (village), the main, stable and fundamental society which contributes greatly to the firmness of the System.

As a result of this analytical study, it is found that "Ayutthaya-Economic System" originated from the River Agriculture and Suai Economy which form the foundation of the local culture, and from the Brahman and Buddhist way of thinking, interacting with the increase in foreign trade and the commercial relation with the Chinese individuals in the 17-19th B.E. The King (state) call for the produce, the resources, labour and money in the forms of taxes, tolls, and fees. The internal trade and the monopoly of foreign trade was controlled by the mechanism comprising of the "co-interest group"--the noblemen, the Royal Family, the nonasteries and the foreigners, i.e. Chinese and Westerners, Civilians, binded the "Prai" social system, were not consequently permitted to play a role in the above-said activities especially in the foreign trade. For this reason, the birth of the "Middle Class" consisting of the local men in the Prai System, was doomed. So vehemently was transfer of the produce, the natural resources and the labour to the center of the empire without returning the profit to the public in the forms of irrigation and other public utilities.

However, the reaction towards the Social System by prai was greatly reduced by the Buddhist way of thinking, by both the Buddhist teaching and the relations between the monasteries and the faithful commoners. In "the Ayutthaya-Economic System", it can be said that the village community subsists in a self-sufficient way without accumulation of capital so as to develop the means of production. The Market Economy was unknown, the expansion of its trading role obstructed. Moreover, the surplus and savings brought about by the villagers was absorbed by the monasteries.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือ ให้ขอคิดเห็น คำแนะนำ และความรู้อันมีค่าประมาณค่าได้ จากรองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้เขียนเป็นอย่างสูง รวมทั้งขอขอบพระคุณ คุณจรรยา นาถสุภา ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือความปรารถนาแก่ผู้เขียน

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ชิตีมา พิทักษ์ไพโรจน์ ที่กรุณาให้กำลังใจ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ธิดา สาระยา ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และขอบคุณอาจารย์สุนทร ชุติณทรานนท์ ที่มีส่วนอย่างมากในการทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยให้ความรู้ คำแนะนำแก่ผู้เขียน คือผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีร์ ประศาสน์เศรษฐ อาจารย์แล กิลกวิทย์รัตน์ และคุณธรรมบุญเรืองศิลป์ ที่กรุณาให้ต้นฉบับ "ประวัติศาสตร์ไทยค่านเศรษฐกิจ" ของคุณชัย เรืองศิลป์ แก่ผู้เขียนมาอ่านในระหว่างทำวิทยานิพนธ์นี้

ขอขอบคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ที่กรุณาให้ความสะดวกในการค้นคว้าแก่ผู้เขียน

ขอขอบคุณผู้ให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้เขียนดังนี้คือ อาจารย์สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา คุณสุวิมล รุ่งเจริญ อาจารย์สายชล วรณรัตน์ คุณนฤมล ชีร์วัฒน์ คุณศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์

ขอขอบคุณ คุณพงษ์ องค์กรรัตติ ที่ให้ความช่วยเหลือผู้เขียนด้วยดีเสมอมา รวม

ทั้งช่วยเหลือในการเขียนบทความภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณ คุณประภัสสร รุ่งเรืองรัตนกุล และเพื่อน ๆ คุณประยูร รุ่งเรืองรัตนกุล และคุณสมพร ปัสสัมกุล ที่ช่วยพิมพ์คัด ตรวจแก้คำผิดให้ด้วยความเสียสละในเงื่อนไขของเวลาที่รีบเร่ง

ขอขอบคุณ คุณนาถิกา มงคลค่านวน เขตที่เสียสละเวลาช่วยผู้เขียนในด้านการค้นข้อมูลบางส่วน ให้คำแนะนำหลายประการ ตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดีจนกระทั่งงานชิ้นนี้แล้วเสร็จทันเวลา

ความรัก ความเข้าใจ ความห่วงใย ของพ่อ แม่ พี่ น้อง ที่มีต่อผู้เขียนมีส่วนอย่างมากในการทำให้ผู้เขียนมีกำลังใจทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงในที่สุด ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณ และขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	๖
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๗
กิจกรรมประกาศ.....	๗
บทนำ.....	1
บทที่	
1. ข้อสังเกตเกี่ยวกับกำเนิด " ระบบเศรษฐกิจอยุธยา ".....	6
ก. ลักษณะเศรษฐกิจก่อนอยุธยา.....	6
1. จากเมืองสุโขทัยจักร.....	6
2. เศรษฐกิจการค้าเกษตร.....	11
ก.) อุบลการพราหมณ์.....	13
ข.) อุบลการพุทธ.....	16
ข. กำเนิด " ระบบเศรษฐกิจอยุธยา ".....	20
การขยายตัวของการค้าต่างประเทศกับจีน ในช่วงพุทธศตวรรษ	
ที่ 17-19.....	20
ค. สภาพภูมิศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์	31
ง. พระเจ้าอู่ทอง.....	33
2. พระมหากษัตริย์ : สถานภาพและบทบาททางเศรษฐกิจ.....	48
ก. พระราชมารกาจในค่านเศรษฐกิจ.....	52
1. การผูกคสอง.....	52
2. ส่วย ภาษีอากร จังกอบ และอุธา.....	56
ก.) ส่วย.....	56

1.)	ช่วยและการเกษตรแรงงาน.....	56
2.)	เกษตรเฉลี่ย.....	60
3.)	พืชยา.....	61
4.)	บรรณาการ.....	61
ข.)	ภาษีอากร.....	61
ค.)	จังกอบ.....	69
ง.)	อุษา.....	71
3.	ราชบริบ-ราชจ่ายของพระมหากษัตริย์.....	73
4.	การคามากภายใน.....	79
5.	หัตถกรรมและอุตสาหกรรมย่อย.....	92
6.	การค้ากับต่างประเทศ.....	105
ก.)	พระคลังสินค้า.....	105
ข.)	ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของการค้าระหว่างประเทศ.....	110
ข.	ชนชั้นผู้ปกครอง	
1.	พระบรมวงศานุวงศ์.....	124
2.	ขุนนาง.....	126
3.	พระสงฆ์.....	132
4.	ชนชั้นกึ่ง.....	136
ก.)	ชาวจีน.....	136
ข.)	ชาวต่างชาติอื่น ๆ และชาวตะวันตก.....	140
3.	ระบบไพร่ ทาส และพื้นฐานการผลิต.....	144
ก.	ระบบไพร่ ทาส.....	144
1.	การควบคุมไพร่.....	144
2.	ไพร่และทาส.....	150

ก.) ไพร่.....	150
ข.) ทาส.....	169
3. ปฏิกริยาของไพร่.....	173
ข. หมูบ้าน.....	178
1. ลักษณะพื้นฐานของหมู่บ้าน.....	178
2. พิธีกรรมและความเชื่อ.....	184
ก.) พิธีกรรมและความเชื่อ.....	184
ข.) วัคภัยหมู่บ้าน.....	192
ค. การผัดเผ็ดเพื่อบังชีผี.....	201
ง. เทคนิคการผลิต หรือวิธีการผัด.....	203
จ. ปัจจัยการผลิต.....	206
1.) ที่ดิน.....	206
2.) แรงงาน.....	211
3.) ทุน.....	214
4.) เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต.....	215
บทสรุป.....	219
บรรณานุกรม.....	238
ประวัติผู้เขียน.....	244

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงที่ผ่านมา มีงานศึกษาและวิจัย "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ที่สำคัญคือ "โฉมหน้าศักดินาไทย" ของสมสมัย ศรีสุทรวรพรณ "วิวัฒนาการแห่งสังคมสยาม ภาคต้น" ของสิริศรีรังษฤษฎี และ "ศักดินากับพัฒนาการของสังคมไทย" ของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช งานดังกล่าวเน้นการนำทฤษฎีมาร์กซิสต์ ทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic Mode of Production) และทฤษฎีสังคมพลังน้ำ (Hydraulic-System) มาอธิบาย "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" โดยชี้ให้เห็นการกดขี่ ชูครีต ของชนชั้นผู้ปกครองต่อผู้ถูกปกครอง และลักษณะของทรราชตะวันออก (Oriental Despot) ทำให้เกิดคำถามว่า ท่ามกลางการกดขี่ชูครีตอย่างรุนแรงและอำนาจทรราชนั้น มีเหตุผลหรือองค์ประกอบอื่นใดลดทอนปฏิกริยาของไพร่ ทำให้ระบบดังกล่าวคงอยู่เป็นเวลายาวนานถึง 476 ปี (พ.ศ. 1893-2369) และเปลี่ยนแปลงไปในสมัยต่อมาในรูปของการ "ปฏิรูป" มิใช่ "ปฏิวัติ" เช่น ระบบฟิวดัลลิสม์ (Fuedalism) ของยุโรปที่ถูก "ปฏิวัติ" โดยชนชั้นกลาง ผู้เขียนคิดว่าการศึกษา "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ในเชิงเศรษฐศาสตร์-วัฒนธรรม (Cultural-Economic) คงจะให้คำตอบดังกล่าวได้

ประการที่สอง คือการศึกษาและวิจัย "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" เท่าที่ผ่านมา ยังไม่มีการกล่าวถึง "กำเนิด" ของระบบอย่างเป็นรูปธรรมและอย่างเด่นชัด ผู้เขียนคิดว่าการศึกษาถึงกำเนิดของระบบดังกล่าว (แม้เพียงคร่าว ๆ ในเงื่อนไขของข้อค้อยทางหลักฐาน หรือถึงองค์ประกอบปัจจัยที่คาดว่ามีส่วนต่อกำเนิดของระบบ) มาอธิบายลักษณะพิเศษและพัฒนาการอันยาวนานของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" จะทำให้อธิบาย "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ได้อย่างรอบคอบขึ้นได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนตัดสินใจศึกษาและวิจัย ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2369) ในหัวข้อว่า "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา"

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ในแง่กำเนิด ลักษณะ และพัฒนาการของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ในฐานะที่เป็นระบบเศรษฐกิจของอาณาจักรและราชอาณาจักรของไทยในเวลาดั้นยาวนานถึง 476 ปี การศึกษาดังกล่าวจะทำให้เข้าใจสภาพการเมืองเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลานั้นได้แจ่มชัดขึ้น

2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ในระดับโครงสร้าง เช่น การไม่ก่อเกิด "ชนชั้นกลาง" จากชาวพื้นเมืองภายในระบบ บทบาทของชาวต่างประเทศและการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self-sufficient) ของชุมชนหมู่บ้าน

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษา "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ผู้เขียนกำหนดระยะเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 อันเป็นปีสถาปนากรุงศรีอยุธยา ถึง พ.ศ. 2369 เมื่อไทยทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเล็งเห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าว "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ดำรงอยู่อย่างค่อนข้างต่อเนื่องและมีพัฒนาการภายในระบบที่น่าสนใจ

วิธีการค้นคว้าและถำเนนการวิจัย

การศึกษาคำเนนการตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) เสนอรายงานแบบพรรณาวาวิเคราะห์ (Analytical Description) แต่เนื่องจากรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ค่อนข้างมีอยู่มากมายจึงไม่อาจนำเสนอม่างครบถ้วนในรายละเอียด หรือเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (Chronological Approach) ได้ ผู้เขียนจึงนำเสนอแต่ข้อมูลทางเศรษฐกิจและในส่วนของการเมือง สังคมที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจโดยเสนอแบบหัวข้อ (Topical-Approach) โดยในแต่ละหัวข้อจะเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์

กันเข้าด้วยกันโดยอาศัยโครงเรื่องแบบเหตุการณ์ต่อเนื่อง (Chronological framework) เป็นพื้นฐานประกอบการวิจัย ข้อมูล ที่นำมาใช้ในงานศึกษาชั้นนี้ซึ่งที่เป็นเอกสารชั้นต้น ซึ่งตีพิมพ์แล้ว และเอกสารชั้นรอง โดยศึกษาจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

1. เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงและวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา และค้นหาความหมายสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงตอน เช่น การปฏิรูปการปกครองสมัยพระบรมไตรโลกนาถ การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบเงินตรา การลดเวลาเข้ารับราชการของไพร่ เป็นต้น

2. เพื่อสร้างความกระจ่างยิ่งขึ้นเกี่ยวกับ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ว่ามีกำเนิด ลักษณะ และพัฒนาการอย่างไร แตกต่างจากทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชียหรือไม่และอย่างไร

3. เพื่อความเข้าใจในระบบเศรษฐกิจไทยสมัยรัตนโกสินทร์ กระทั่งปัจจุบัน ได้ดียิ่งขึ้น เพราะระบบเศรษฐกิจดังกล่าวพัฒนาจากพื้นฐานและโครงสร้างของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา"

การลำดับหัวข้อในวิทยานิพนธ์

การลำดับหัวข้อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนเริ่มด้วยตัวอักษรแล้วตามด้วยตัวเลขสลับกันไป โดยเพิ่มวงเล็บเล็ก () และวงเล็บคู่ () ลดหลั่น ความสำคัญของหัวข้อตามลำดับดังนี้

ก.

1.

ก)

1)

(ก)

(1)

คำจำกัดความเฉพาะและคำชี้แจง

"ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่มีการรวมศูนย์ทรัพย์สิน เศรษฐกิจ (ทรัพย์สิน ผลิตผล เงินตรา แรงงาน) สู่สถาบันพระมหากษัตริย์(รัฐ) อย่างเข้มงวด ในที่นี้มีนัยค่านเวลา เริ่มตั้งแต่สถาปนารุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1893 ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2369

"สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น"¹ เริ่มตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ถึงสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 คือตั้งแต่ พ.ศ. 1893-2034

"สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง" เริ่มตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 จนถึงสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือตั้งแต่ พ.ศ. 2034-2231

"สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย" เริ่มตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา จนถึงเสียกรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) คือตั้งแต่ พ.ศ. 2231-2310

"สมัยกรุงธนบุรี" คือแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2310-2325

¹การแบ่งสมัยกรุงศรีอยุธยา^{นี้} ใช้หลักเกณฑ์ตาม, สง่า กาญจนาคพันธ์, ประวัติศาสตร์ไทย, (พระนคร : วิทยาลัยกรุงเทพธุรกิจบัณฑิตย์, 2514), หน้า 57.

"สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น" หมายถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธ-
ยอดฟ้าจุฬาโลก ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อไทยทำสนธิสัญญา
เบอร์นีย์กับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2369

การใช้หลักฐานในการศึกษาครั้งนี้ มีหลักฐานส่วนหนึ่งที่เป็นหลักฐานหรือ
ข้อเท็จจริงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งผู้เขียนนำมากล่าวถึงใน
แง่ให้รายละเอียด แต่ไม่นำมาเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์ การเสนอข้อเท็จจริง
หรือหลักฐานในรัชสมัยดังกล่าว จะระบุไว้ว่า เป็นหลักฐานสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนหลักฐานและข้อเท็จจริง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว ผู้เขียนจะเลือกใช้เฉพาะก่อนหน้าและในปี พ.ศ. 2369 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม
ก็ตามในกรณีข้อเท็จจริงหรือหลักฐานใด ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัวบางประการที่ไม่ระบุ พ.ศ. ผู้เขียนอาจนำมาใช้บ้างในแง่ช่วยอธิบายลักษณะ
พัฒนาการของ "ระบบเศรษฐกิจอยุธยา" ให้เด่นชัดขึ้น แต่จะไม่ใช้ในแง่สรุปความ.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย